

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юрївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

Список використаних джерел:

1. Бандура О. Антропологія права як складова філософської антропології (загальний нарис). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1. Том 17. С. 8–15.
2. Власенко В. В. Вплив процесів глобалізації на правові системи сучасності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №1. С. 9–13.
3. Кресіна І. Етнокультурна автономія як політико-правовий інститут захисту прав національних меншин. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019. Вип. 3–4 (99–100). Ча. II. С. 204–223.
4. Хаустова М. Г., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 66–70.

Ключові слова: правова етнологія, етнокультурний підхід, правова система, глобалізація, правова ідентичність.

Key words: legal ethnology, ethnocultural approach, legal system, globalization, legal identity.

Артур Ліс

*Люблінський Католицький університет імені Яна Павла II,
доктор історії та адміністрації, ад'юнкт кафедри Історії устрою і права
факультету права, права канонічного і адміністрації*

LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ

Поняття права як організуючого фактора в житті громади є однією з фундаментальних тем історії політичних систем і права. Вже в ранньому Середньовіччі робилися спроби впорядкувати суспільні відносини за допомогою норм, похідних від звичаєвих традицій, які поступово почали закріплюватися письмово.

Цей процес не передбачав просту «заміну» звичаю статутним правом, а скоріше його закріплення, уточнення та часткову формалізацію з метою підвищення передбачуваності рішень та зменшення конфліктів [4; 5].

Одним із найважливіших свідчень цього процесу є Lex Salica – Салічний закон франків, створений на рубежі V та VI століть і традиційно пов'язаний з правлінням Хлодвіга I [1, с. 1–5]. У літературі наголошується, що Салічний закон являє собою ранній етап переходу від звичаєвого права до права писаного. Він ще не є системою абстрактних правил у сучасному розумінні, а сукупністю казуїстичних положень, що стосуються конкретних соціальних ситуацій, особливо в сферах кримінального, процесуального та речового права [2, с. 15–22; 4, с. 45–60].

Метою цього дослідження є представлення Lex Salica як важливого елемента в розвитку правової системи ранньосередньовічної Європи, з особливим акцен-

том на його ролі, як перехідної форми між звичаєвим правом і писаним правом, а також як інструменту стабілізації суспільного життя.

Створення Lex Salica слід аналізувати в контексті політичних та соціальних змін, що відбулися в Західній Європі після падіння Західної Римської імперії. З утворенням Франкської держави виникла потреба впорядкувати правові відносини в етнічно та культурно різноманітному суспільстві [2, с. 15–22]. Написання Салічного закону, традиційно пов'язаного з Хлодвігом I, було спробою закріпити існуючі звичаї та забезпечити більшу стабільність у суспільному житті.

Важливо зазначити, що Lex Salica не можна вважати таким, що з'явився виключно в наслідок законодавчої діяльності монарха, а насамперед став наслідком закріплення звичаєвих норм, що функціонували в громаді. У цьому сенсі писаний закон мав упорядковуючий та стабілізуючий ефект: він закріплював практику та обмежував розбіжності у вирішенні спорів [1, с. 1–5].

Lex Salica також належить до категорії так званих *leges barbarorum* – законів германських народів, що виникли на стику усної традиції та писемної культури. Їхньою характерною особливістю було те, що вони функціонували як особисте право, що стосується певної спільноти, а не як єдина система державного права [2, с. 15–22; 5, с. 120–140; 6].

Однією з фундаментальних рис Lex Salica є його виразно казуїстичний характер. Цей закон не створює цілісної системи абстрактних норм, а радше являє собою сукупність положень, що стосуються конкретних соціальних ситуацій, насамперед у сфері кримінального та майнового права [2, с. 20–22; 4, с. 45–60]. Його текст поділено на редакційні одиниці (капітули), які визначають вид порушення та відповідну санкцію, найчастіше штраф. Така структура свідчить про тісний зв'язок між правом і судовою практикою та його функцію уніфікації судової практики [1, с. 10–15].

Ще однією важливою особливістю Lex Salica є те, що він не має єдиної, «остаточної» редакції. Текст зберігся в численних рукописних варіантах, які відрізняються розташуванням та змістом окремих положень, що свідчить про його динамічний характер та адаптацію до змінних соціальних і політичних умов [2, с. 21–22; 3; 6, с. 30–55]. З цієї причини, при вивченні Салічного закону особливе значення мають критичні редакції джерела, що дозволяють охопити передачу тексту та його рукописну традицію.

У цьому сенсі Lex Salica конститує право «на межі» двох порядків, де: з одного боку, воно зберігає риси звичаєвого права, з іншого – через письмову форму вводить елемент стійкості та повторюваності норм [2, с. 20–22].

Центральним елементом Lex Salica є система санкцій, пов'язаних з майном (*compositio*), яка слугувала основним механізмом регулювання суспільних відносин. Ці санкції були спрямовані насамперед на відновлення порушеної соціальної рівноваги, а не на репресії в сучасному розумінні [2, с. 20–22; 7, с. 210–230]. У суспільстві, де конфлікти часто носили приватний та сімейний характер, докла-

далися зусилля для обмеження спіралі відплати шляхом запровадження заздалегідь визначених ставок компенсації.

Особливу роль відігравав інститут вергельду, або цінності, що приписується людині на основі її соціального становища. Диференціація розмірів компенсації відображала соціальну структуру громади та пов'язувала правові норми із соціальною ієрархією [2, с. 20–22; 4, с. 70–85; 7]. Водночас ця система сприяла стандартизованим реакціям на порушення закону та підвищувала передбачуваність рішень.

Кримінальний закон *Lex Salica* охоплював широкий спектр правопорушень, від найсерйозніших, таких як убивство, до незначних правопорушень, таких як тілесні ушкодження або пошкодження майна. За кожне правопорушення було встановлено конкретну санкцію, що відображало прагнення обмежити дискреційні повноваження та підвищити передбачуваність судових рішень [1, с. 14–15].

«*Lex Salica*» був не просто зводом норм, що регулювали спори, він також став невід'ємним елементом організації суспільного життя. Правові норми були тісно пов'язані із соціальною структурою та системою цінностей, а межі між правом, звичаєм та мораллю були нестабільними [2, с. 20–22]. Право функціонувало як практичний інструмент, що застосовувався в конкретних ситуаціях, особливо в рамках судових зборів (*mallus*). Його метою було підтримувати соціальний баланс та стабільні відносини між членами громади.

У цьому контексті *Lex Salica* можна розглядати як елемент ранньої соціально-правової системи, в якій право – все ще вкорінене у звичаї, починає виконувати стабілізуючу та інтегруючу функцію в межах спільноти, сповіщаючи про подальший розвиток більш формалізованих нормативних систем [2, с. 21–22].

Lex Salica є одним із ключових свідчень розвитку ранньосередньовічної правової системи в Європі. Він демонструє перехід від звичаєвого права до його закріплення в письмовій формі та зростаючу роль права, як інструменту організації суспільного життя [1, с. 1–5; 2, с. 20–22; 4; 7]. Хоча салічний закон ще не є правовою системою в сучасному розумінні, він являє собою значний етап у розвитку європейської правової культури. Особливе значення в ньому отримала система санкцій, заснована на грошових штрафах, яка обмежувала приватну помсту та замінювала її механізмом компенсації, що служив відновленню соціальної рівноваги [1, с. 14–15].

Список використаних джерел:

1. Hube R. Prawo salickie podług textu rękopisu Biblioteki Głównej Warszawskiej. Warszawa 1867.
2. Behrend J. F. *Lex Salica*, Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1897.
3. Behrend J. F., Boretius A. (wyd.). *Lex Salica*, w: *Monumenta Germaniae Historica. Leges*, t. IV, Hannover 1883.
4. Rio A. *Legal Practice and the Written Word in the Early Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

5. Pohl W. The Franks and the Making of the Early Middle Ages. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

6. Eckhardt K. A. Studien zur Lex Salica. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1955.

7. Berman H. J. Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1983.

Ключові слова: Салічний закон, систематизація права, формування правової системи Європи.

Key words: Lex Salica, systematization of law, formation of the legal system of Europe.

Любичанківський Ольгерд-Ілля Ілліч

Військова академія (м. Одеса),

науковий співробітник науково-організаційного відділу

Національний університет «Одеська юридична академія»,

аспірант кафедри історії держави і права

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ті – 2025)

Питання правового визнання гендерної ідентичності протягом останніх п'яти десятиліть пройшло складну еволюційну траєкторію – від цілковитої юридичної невидимості до поступової інституціоналізації та, нарешті, до системного регресу, що позначає сучасний етап. Зазначена динаміка є закономірним об'єктом дослідження в рамках історико-правового аналізу, оскільки дозволяє простежити механізми взаємодії між міжнародним правом, національним законодавством і суспільно-політичною кон'юктурою. У структурі цієї динаміки виокремлюються чотири послідовні етапи.

Архаїчний етап (до 1970-х рр.) характеризувався відсутністю будь-якого спеціального правового регулювання статусу трансгендерних та небінарних осіб. Гендерна ідентичність як самостійна правова категорія не існувала: у правових системах провідних демократичних держав застосовувалася виключно біологічна концепція статі, закріплена в документах про народження. Прецедент *Rees v. United Kingdom* засвідчує, що навіть на рівні міжнародного правосуддя зазначена проблематика тривалий час залишалась поза межами визнаного правозахисного дискурсу: ЄСПЛ відмовив заявнику у праві на зміну юридичної статі, хоча й констатував актуальність питання [1].

Патерналістський етап (1980-ті – початок 2000-х рр.) ознаменувався першими кроками до легалізації процедур юридичного визнання гендеру (*Legal Gender Recognition, LGR*), однак у межах суворой медикалізованої парадигми.